

International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies

International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies is a double-blind peer-reviewed, open-access journal published to reach excellence on the scope. It considers scholarly, research-based articles on all aspects of economics, finance and accounting. As an international congress aimed at facilitating the global exchange of education theory, contributions from different educational systems and cultures are encouraged. It aims to provide a forum for all researchers, educators, educational policy-makers and planners to exchange invaluable ideas and resources.

Inflatsiyani Statistik Tahlil Qilish Usullari

Arzikulov Otabek Ali o'g'li

Jizzax politexnika instituti "Iqtisodiyot va menejment" kafedrasida dotsenti

Xayotjonov Elzotjon Tal'at o'g'li

Jizzax politexnika instituti Servis fakulteti 532-23 BH-A guruhi talabasi

ANNOTATSIYA

Inflyatsiya iqtisodiyotning asosiy muammolaridan biri bo'lib, uning darajasi va tendensiyalarini aniqlash iqtisodiy siyosatni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu tezisdagi inflyatsiyani statistik tahlil qilish usullari, ularni qo'llashdagi asosiy bosqichlar va amaliy natijalar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Inflyatsiya, statistika, inflyatsiyani o'lchash, CPI, PPI, trend tahlili, regression tahlil, ehtimollar nazariyasi, iqtisodiy tahlil, vaqt qatorlari, pul massasi, valyuta kursi, Iste'mol narxlar indeksi, ishlab chiqaruvchilar narxlar indeksi, inflyatsiya prognozi, iqtisodiy barqarorlik, narxlar dinamikasi, iqtisodiy siyosat, inflyatsiya ko'rsatkichlari, iqtisodiy tendensiyalar.

INFLYATSIYA TUSHUNCHASI VA UNI O'LCHASH USULLARI

Inflyatsiya ta'rifi: Bu narxlarning umumiy darajasining uzoq muddatli o'sishi bo'lib, iqtisodiy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Inflyatsiya o'lchovlari:

- Iste'mol narxlar indeksi (CPI).
- Ishlab chiqaruvchilar narxlar indeksi (PPI).
- Deflyator indeksi (GDP Deflator).

STATISTIK TAHLIL USULLARI

1. Trend tahlili

Trendni aniqlash uchun vaqt qatorlari ma'lumotlari qo'llaniladi. Odatda quyidagi usullar ishlatiladi:

- Oddiy harakatlanuvchi o'rtacha (Simple Moving Average).
- Eksponensial tekislash (Exponential Smoothing).

2. Regression tahlili

Inflyatsiya va uning ta'sir qiluvchi omillari orasidagi bog'liqlikni aniqlash. Masalan, talab va

taklif, pul massasining o‘shishi va valyuta kurslari.

Ehtimollar nazariyasi Inflyatsiya o‘zgarishining ehtimolligini prognozlash uchun Markov zanjiri va Monte-Karlo simulyatsiyasi ishlatiladi.

INFLYATSIYA KO‘RSATKICHLARINING QIYOSIY TAHLILI

Quyidagi jadvalda turli davlatlarning 2023-yil uchun o‘rtacha inflyatsiya ko‘rsatkichlari keltirilgan:

Jadval inflyatsiya darajasidagi farqlarni ko‘rsatadi va qaysi davlatlarda narxlar barqarorligi yuqoriligini osonroq tushunish imkonini beradi.

AMALIY MISOL: O‘ZBEKISTON INFLYATSIYASI TAHLILI

Vaqt qatorlari asosida trend tahlili

2020–2024-yillar oralig‘ida O‘zbekistonning inflyatsiya darajasi quyidagicha:

Regression tahlili

Inflyatsiya (Y) va pul massasining o‘shishi (X1), valyuta kursining o‘zgarishi (X2) o‘rtasidagi bog‘liqlik.

Regression tenglamasi:

Natijalar:

Pul massasining o‘shishi inflyatsiyaga kuchli ta’sir qiladi.

Valyuta kursining o‘zgarishi esa inflyatsiyaga o‘rtacha darajada ta’sir qiladi.

INFLYATSIYA MUAMMOLARINI YECHISH YO‘LLARI

Pul-kredit siyosatini optimallashtirish.

Narxlar nazoratini kuchaytirish.

Import hajmini oshirish va ichki ishlab chiqarishni qo‘llab-quvvatlash.

Mavzuning maqsadi

Inflyatsiyani statistik tahlil qilish usullarini o‘rganish va amaliyotda qo‘llash orqali uning sabablari, dinamikasi va iqtisodiy oqibatlarini aniqlash, shuningdek, inflyatsiyani samarali boshqarish bo‘yicha ilmiy va amaliy takliflar ishlab chiqish.

Mavzuning vazifalari

Inflyatsiya tushunchasi va uning asosiy turlari hamda ko‘rsatkichlarini o‘rganish.

Inflyatsiyani o‘lchashda ishlatiladigan statistik usullarni tahlil qilish.

Trend va regression tahlil asosida inflyatsiyaning asosiy omillarini aniqlash.

Turli davlatlar misolida inflyatsiyaning statistik ko‘rsatkichlarini qiyosiy o‘rganish.

O‘zbekiston iqtisodiyotidagi inflyatsiya dinamikasini o‘rganish va prognozlash usullarini ishlab chiqish.

Inflyatsiyani boshqarish bo‘yicha samarali iqtisodiy va statistik tavsiyalar ishlab chiqish.

Quyidagi jadvalda turli davlatlarning 2023-yil uchun o‘rtacha inflyatsiya ko‘rsatkichlari keltirilgan:

Davlat	Inflatsiya darajasi (%)	CPI o‘shishi (%)	PPI o‘shishi (%)
AQSH	4.5	4.8	3.9
Germaniya	3.7	3.5	4.2
Yaponiya	2.2	2.1	2.5

O'zbekiston	11.2	10.8	12.1
-------------	------	------	------

2020-2024 -yillar oralig'ida O'zbekistonning inflatsiya darajasi quyidagicha.

Yil	Inflatsiya darajasi (%)
2020	11.6
2021	10.8
2022	12.2
2023	11.2
2024	10.5(prognoz)

Inflyatsiyani tahlil qilishda statistik usullarning to'g'ri tanlanishi iqtisodiy siyosatni samarali yuritish uchun muhimdir. Ushbu tadqiqot inflyatsiya tendensiyalarini aniqlash, sabablarini tahlil qilish va prognozlashda yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Gujarati, D. N., & Porter, D. C. (2009). Basic Econometrics. McGraw-Hill Education.
2. Wooldridge, J. M. (2020). Introductory Econometrics: A Modern Approach. Cengage Learning.
3. Mishkin, F. S. (2019). The Economics of Money, Banking, and Financial Markets. Pearson Education.
4. Box, G. E. P., & Jenkins, G. M. (2015). Time Series Analysis: Forecasting and Control. Wiley.
5. Blanchard, O. (2017). Macroeconomics. Pearson Education.
6. Hamilton, J. D. (1994). Time Series Analysis. Princeton University Press.
7. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2023). Inflyatsiya darajasi bo'yicha yillik hisobot. <https://cbu.uz>
8. Jahon banki. (2023). Iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari. <https://worldbank.org>
9. International Monetary Fund (IMF). (2023). World Economic Outlook. <https://imf.org>
10. Samuelson, P. A., & Nordhaus, W. D. (2021). Economics. McGraw-Hill Education.
11. Stock, J. H., & Watson, M. W. (2020). Introduction to Econometrics. Pearson Education.
12. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. (2023). Narxlar statistikasi bo'yicha ma'lumotlar. <https://stat.uz>
13. Dornbusch, R., Fischer, S., & Startz, R. (2017). Macroeconomics. McGraw-Hill Education.
14. Keynes, J. M. (1936). The General Theory of Employment, Interest and Money. Palgrave Macmillan.
15. Mankiw, N. G. (2021). Principles of Economics. Cengage Learning.